

Jámborné Balog Tünde ... MINT A REPÜLŐK...

Toronyra repülni: gonosz ítélet.

Krúdy Gyula: Álmoskönyv

Tegnap délután fent jártam a tetőtérben. Az egykori gyerekszoba évtizedek óta raktár, esetleg vendégháló, könyvekkel, újságkötegekkel, rendezésre váró levelekkel, fotókkal, unokafekhelynek való matracokkal, ágyneművel, télen nyári, nyáron téli ruhákkal, különféle holmikkal megtömött nejlonszakokkal, kibelezett játékokkal, kimustrált hangszerekkel, kegyeletből őrzött giccses kacatokkal, tömérdek ez-még-jó-lesz- valamire limlommal, életünk sok évtizede gyűlő, bedobozolt hordalékával telezsúfolva. Talpalatnyi üres hely sincs benne, mégis borzongatóan kihalt, mint a szobák, amelyeket régóta nem laknak, pókháló csüng a gerendákon, minden lépésnél megreccsen a padló, ruhák száradnak a székoszlopokra kifeszített köteleken, ide tereget lca, ha rossz az idő, és ahogy bujkálok a lepedő- és törülközőfolyosók labirintusában, a polcon megszólal egy rég elnémult, törött zenélődoboz a frászt hozva rám: miféle nem e világi kéz babrálhat rajta, és miért?

Odaátról küld valaki üzenetet?

Ajtó nyikordul, ruhák lebbenek, váratlan szélroham rázza a rosszul záródó ablakokat, betör a réseken, átszáguld a házon, felkavarja a tavalyi virágport és a múltat is (vajon melyiktől kezd szűrni és könnyezni a szemem?), felkapja az ottfelejtett kéziratlapokat, keringenek, forognak, bukfaceznek a levegőben, akár apám bukógalambjai vagy a vadászgépek a próbarepüléseken, amelyek megigézték Máriót, lesodródik egy tasak a sublóról, ahol régi hanglemezek várják, hogy eljöjjön az ő idejük, mert egyszer úgyis véget ér ez a szép, új, elektronikus világ, szétszakad a világháló, megsüketülnek az összes mindentudó szerkezetek, amikkel kábítjuk magunkat, előkerülnek a hajdani lemezjátszók, tölcseres gramfonok, szédült forgásba kezdenek az agyonkarcolt bakelitlemezek, villogó tű táncol körkörös rovátkáikon, és recsegve, akadozva felhangzanak a régi slágerek, szvingek és foxtrottok, bluesok, menüettek, kis éji zenék szólnak édesen, és Bach-fúgák szárnyalnak majd a táguló világegyetem spirális útjain.

Chattanooga Choo Choo

Felveszem a barna papirosból készült lemezborítót: üres, azért szállongott olyan sokáig a levegőben. Nincs rányomtatva se kép, se cím, kézírással, Márió bolhányi betűivel ennyi áll rajta: *Glenn Miller Orchestra*, halvány a tinta, alig lehet kisilabizálni. Emlékszem a csúf, késő őszi délutánra, a nyirkos és hideg szürkületre, amikor hozta. Lassú, kitartó eső esett, síkosra mosta a gesztenyefák törzsét, az esőcseppek – megannyi kristály – megültek a csupasz ágakon. Márió csapzottan állt az ajtóban, felém nyújtva az aktatáskájából kihúzott ajándékot. Cseh lemez volt, klasszikus dzsessz-számokkal, a Chattanooga Choo Choo-val és a Moonlight Serenade-dal – akkoriban már hozzá lehetett jutni ilyesmikhez is, nemcsak mozgalmi dalokat és indulókat árultak a város egyetlen könyvesboltjában –, az eredeti borító azonban elkallódott szállítás közben, csupán belső védőtasakja maradt meg, amiből a lemezt kivette valaki, és elfelejtette visszatenni.

Márió nem jött be, hiába hívtam, *talán máskor, ha Kojá is itthon lesz*, mondta tétován, és kihátrált az ajtón, ösztövéralakja elhomályosult, jellegtelen arca, állandóan mozgó ujjai belemosódtak a szitáló esőbe, csupán az orkánköpenyéről lecsurgott, kör alakú tócsa maradt utána a küszöbön, és a Supraphon lemez a fogas melletti telefonasztalkán, amelyen nem volt készülék, igénylésünket rendre elutasították, gyanús elemek voltunk, ki tudja, milyen konspirációkra használtuk volna a távbeszélőt.

Márió volt a legfurább Z. haverjai között, bár mindegyik flúgos volt a maga módján, de ő kirítt közülük is. Idősebb volt náluk, a háború kitörése után végzett a műegyetemen, sokrétű érdeklődéssel és műveltséggel rendelkezett. Ókori szerzőket olvasott és modern regényeket, rajongott Thomas Mannért, aszerint osztályozta ismerőseit, olvasták-e a *Mario* és a *varázslót* vagy nem, ezért maradt rajta az olaszos hangzású név. Szerette Saint-Exupéryt, idézte Faludy népszerű Villon-átköltéseit – kézzel írott másolatai elképesztő gyorsasággal terjedtek a fiatalság körében, én is

végigkörtöltem annak idején, *mint nagy kalap borult reám a kék ég*, és vérembe folyt a vörös telihold, ilyen sorok voltak benne, meg a nevek, *Kocsma Jenny* és a *kis borbély Brabantból*; talán megvan valamelyik doboz fenekén az írka, amibe lemásoltam az egész kötetet – továbbá remekül zongorázott, dzsesszt és klasszikusokat egyforma ihletettséggel. Néha elkérte a nagyparókián az ótemplom kulcsát, és fél éjszaka Bach-témákra improvizált a stukkódíszes karzat orgonáján, utána meg dzsesszt játszott hajnalig. Közönségnek Z.-t vitte magával, kellett, hogy hallgassa valaki, és erre Z. volt a legalkalmasabb, a maga köré emelt falon egyedül a zene hatolt át akadálytalanul. A hangok kiszűrődtek a templomból, végighullámoztak a templomkerten, a Vizes utcai öregasszonyok nyugtalanul forgolódtak ágyukban, azt gondolták, az ördög orgonál, és reggel szaladtak a parókiára. A pap nem csinált ügyet a profán muzsikálásból, gyerekkora óta ismerte Máriót, akinek az anyja üzleti kapcsolatban állt a presbiterekkel: ő bérelte a református eklézsia kocsmáját. Márió úgyszólván az ivóban nőtt föl, a sarokasztalnál írta a leckéjét, körülötte komótosan iszogattak a törzsvendégek. Tudták a mértéket, s ha mégis elvétette valaki és részeg gajdolásba kezdett, hamar kívül találta magát az ajtón, Márió természetes anyja kipenderítette.

Márió sem volt beszédes, csak ha ivott, és ahogy múltak az évek, egyre többször és egyre több ital kellett az élet és saját maga elviseléséhez. Olyankor megeredt a nyelve, többnyire Heisenberggel kezdte, az elemi részecskékről és a bizonytalansági relációról tartott előadást – tőle kaptam kölcsön a *Mai fizika világméretűt*, sikerült szereznie egy példányt, mielőtt szép csendben eltűnt az üzletekből, alighanem elaludt rajta a cenzor, hogy egyáltalán hagyják megjelenni –, azután Saint-Exupéry és Glenn Miller végzetes repülése következett, mindketten lezuhantak, az egyik magányos pilóta volt, a másik sokadmagával repülő utas, németek lőtték le mindkettejük gépét, egyiket a sivatag, másikat a tenger fölött, végül, a teljes elázás állapotában jött a műrepülés, a csavar meg az orsó, a zuhanórepülés, a szédület, amikor megbillen, átfordul, pörög a gép, majd, ha sikerül visszajönni az esésből, helyreáll a világ, de ez csupán összefüggéstelen motyogás volt, senki se figyelt rá, egyedül a zongoratanárnő, a *kóbor úriasszony*, ahogy Piros Ferkó és Z. emlegette a hervatag, télen-nyáron talpig fehérbe öltözött nőt; időnként felbukkant valahonnan, és rászállt Márióra. *Szegény néni, ha tudná, mennyire hiába pedálozik*, sajnálkozott álszent komolysággal Piros Ferkó. A mulatság végére ugyanis Márió mindig magához tért, kibotorkált a mellékhelyiségbe, és nem jött vissza. *Nem látták a mérnök urat?*, kérdezgette a zongoratanárnő, de senki se tudta megmondani, hova lett, eltűnt, akár a kámfor. A nő várt egy ideig, arcáról leolvadt a mosoly, elmázolt sminkjével szomorú bohócra hasonlított, aztán, hogy Márió nem került elő, magas sarkain bizonytalanul bideregve (hajnal felé ő itta el Márió elől a kevertet, két cent császárkörte, három cent rum, vagy fordítva?) elindult az állomás felé, hogy elérje a hajnali vonatot.

valami valutaügylet

A *kóbor úriasszony* kifejezés a pestvidéki fogházból származott, egy menő pesti ékszerész használta alkalmi nőismerőseire, pikáns kalandjaival szórakoztatva zárkatársait. Valami valutaügylet miatt került be, és különleges bánásmódban részesült, vendéglőből hozathatta magának a kosztot. Rendes fickó volt, keveset evett, és a vacsoráját mindig odaadta Z.-nek vagy Piros Ferkónak. A zongoratanárnő idővel elmaradt, lehet, fogott valakit magának, vagy beletörődött a szingliségbe, amit akkor vénlányságnak neveztek, Márió temetésére azonban előkerült. Azonnal felismertük, az eltelt évtizedek alatt alig változott. Divatjamúlt, fehér kosztümöt viselt, fazonján fekete bársonyvirággal, szalmasárga haja tövén kétujjnyi ősz csík virított, és a könnyeitől feloldódott szemfesték feketén szivárgott le rózsaszínűre púderezett ráncain. Nem tudni, honnan értesült a temetésről, talán megálmodta. Az újságban nem olvashatta, mert Máriónak nem volt senkije; ideiglenes partnerei, akik az éj leple alatt látogatták, nem adtak fel gyászhirdetést. Az egyik kezemen meg tudtam számolni, hányan voltunk a szertartáson: két kíváncsi szomszédasszony és mi ketten Z.-vel, ha a fekete taláros lelkészt nem számítom, a zongoratanárnő volt az ötödik. Hozzánk nem jött oda, csak a sírgödörhöz botorkált el, hogy beledobja az addig kezében szorongatott rózsaszálát;

Kondor Béla: A forradalom angyala, kulturpont.hu

épp oly fonnyadt volt, mint ő maga.

Különös fickó volt ez a Márió, bármennyire igyekezett is hasonulni, kirítt a többiek közül. Az egyetlen, aki nem alkalmi munkákból élt a börtön után, rendes mérnöki állása volt a gépgyárban, ennek ellenére gyökértelenül tengett-lengett a világban. *Mit vártok tőlem?*, kérdezte néha, *anyám kocsmáros volt, apám az árokban halt meg, én meg egy alkoholista senki vagyok, kivert kutya, nem tartozom sehova.*

Kondor Béla: Régi repülőgép, viragjuditgaleria.hu

Nagy és szerteágazó református parasztcsaládból származott. Legtöbben gazdálkodtak, szorgalmasak voltak, gyarapodtak, gazdagodtak, holdat holdhoz ragasztottak, a gyerekeiket taníttatták, művész is akadt köztük, sőt egy Nobel-díjra jelölt író-csodabogár és egy magasra ívelő, ám kétes karriert befutó politikus is, ám voltak szegény szerencsétlenek is: Márió apja – a feleségén élőködött és agyonitta magát – vagy Citorás, a csodagyerek, hatévesen multságokba, lakodalmakba hívták muzsikálni, abból éltek az anyjával, mégse lett zenész, csak zongorahangoló, a lánya pedig – serdülőként a zeneiskola büszkesége – szegény félkegyelműként bódorog ma is az utcákon (tegnap láttam egy kukában kotorászni).

Mintha kihúztak volna belőled valami rugót, állapította meg Z. *Ravasz fickó vagy te, Kója*, fenyegette meg mutatóujjával Márió, és megpróbálkozott a rá annyira jellemző félmosollyal, csakhogy grimasznak sikerült, elmázolódtak tőle a vonásai, akár a bűnügyi műsorok riportalanyainak, ha kitakarják az arcukat.

elvetemült fiatalok

Koja. Én sose szólítottam Kojának Z.-t, a többiek hívták így elemista kora óta. Mindüknek volt gyerekkori vagy későbbi csúfneve – Koja, Báró, Cigus, Pudingfejű, Pulya, Márió, Doktor úr –, ami kapóra jött a nyomozóknak: a vádiratban fedőnévként szerepeltették, lám, ezek az elvetemült fiatalok ennyire szervezetten fogtak össze a munkás-paraszt hatalom ellen: fedőnév alatt szőtték az összeesküvést. De hova rejtették az adó-vevőket? És a fegyvereket? Többek közt ezt próbálták kiverni belőlük – a talpukat ütötték, hogy ne maradjon nyoma –, mert házkutatáskor mindössze néprádiókat találtak a konyhákban, és Piroséknál a háború alatt lezuhant amerikai repülő roncsainak néhány darabját, meg egy rozsdás mordályt a negyvennyolcas szabadságharc idejéből.

Nem emlékszem rá, hogy ismertem meg Máriót és a többieket. Talán amikor fagyaltot mértem a nyári szünetben és Z. végre észre vett. Nem egyedül jött be a cukrászdába, csapatban portyáztak, akár a hét szamuráj: Z. és Piros Ferkó, Kőrösi Bandi, Pudingfejű, Pulya meg a Báró, és persze Márió is velük, esetenül hosszú karjával, levegőben kaszáló ujjával. Ezek a hajlékony, hosszú ujjak voltak a legfeltűnőbbek rajta, hajlítgatta, feszítgette őket, és ez a folytonos performansz elterelte a figyelmet jellegtelen vonásairól. *Fejben zongorázik*, magyarázta Piros Ferkó vigyorogva, és barna arcából kivillantak hófehér fogai, *most a Sing, sing, singet játssza, halljátok?*

Akkor, az ötvenes években Amerika bűvöletében éltünk, Amerika volt az ígért földje, a szabadság hazája, egy Lucky Strike-ot vagy Pall Mallt úgy illesztettünk ajkaink közé, mint ostyát a hívő, és az egész nyári keresetemet odaadtam az amerikai csomagban jött szűk derekú, bőszoknyás, fekete estélyi ruháért, apró, kék harangvirágok voltak ráhímezve, leginkább mégis a dzsesszéért voltunk oda. Ha a Koronában zeneszünetben Márió odaült a zongorához, megugrott a forgalom, a korzón sétálók bejöttek egy pohár sörre vagy málnaszörpre, csak hogy hallgathassák. Az üzletvezető örült neki, néhány hét elteltével azonban félrevonta Máriót, és megkérte, ne zongorázzon többet, *bizonyos helyről* figyelmeztetést kapott.

Mind muzikálisak voltak – kivéve a botfűlű Bárót, ő szöveg nélkül nem ismerte fel a Himnuszt –, Kőrösi Bandi hegedült, Pudingfejű Lajoska Balla Sári tánciskolájában zongorázott, Z. lány tenorjától borzongás futkározott az ember hátán, Pulya hangja élesebb és ridegebb volt, de tiszta, Piros Ferkó baritonja viszont úgy zengett, mint a spanyol gitár.

a régi repertoár

A börtönben, amikor már dolgozhattak – építették Miskolcon az egyetemvárost, majd vívták a széncsatát Oroszlányban, csupán a fegyveres őr jelenléte és a barakktábort körülvevő kerítés juttatta eszükbe, hogy nem munkásszálláson élnek –, vokálegyüttesük volt, és tomboló sikerrel léptek fel a műsoros esteken. Mindenfelét énekeltek, ki mit hozott magával otthonról. Z. mostanában néha eldúdol valamit a régi repertoárból, vénülő agya mélyéről rég elfelejtett kincseket hoz fel az emlékezés. Még mindig szívfájdító a hangja, csak néha csuklik el, és vegyül bele valami karcosság – csipet só a kalácstésztaiban –, ízesebb és édesebb lesz tőle a fürdőszobából kihallatszó madrigál, *nincs olyan óra, eszembe ne jutnál*, éneklí, és ettől mindig elerednek a könnyeim, ilyenkor örülök, hogy nem hajlandó szemüveget hordani, nem veszi észre, hogy a sírástól vörös az orrom.

Piros Ferkót többnyire cigánynak nézték – verekedett is miatta eleget –, bár váltig állította, hogy sötét bőrét és villogó szemét olasz ősei hagyományozták rá; Kőrösi Bandi – orvoskorában Fiam, a Doktor Úrként emlegette Kőrösi bácsi, a fűszeres – egész patikát hordott magánál, és marokszám nyelte a nyugtatókat, mióta megtudta, hogy nem folytathatja az egyetemet; Pudingfejűnek lexikonagya volt, minden szám, adat, név, dátum megragadt benne, senkise értette, hogy mikor ötvenhatban disszidált és eljutott Brémába, miért pont fogorvoslást tanult; a vörös szeplős, tejfehér bőrű, majdnem albínó Pulya tele volt kalandvággyal, mióta az eszébe jutott, Afrikába vágyott, *vár rám a Kilimandzsáró, Koja, és a hegyes csöcsű fekete spinék! tudtad, hogy rózsaszín a talpuk és a tenyerük? Mit gondolsz, ott is olyanok?;* Báró halkést kért a Sárga Csikóban az üvegbúra alatt aszalódó rántott halhoz, és kezet csókolt a ruhatáros lánynak a bálban. *Báró ismeri az udvari tikettet*, vigyorgott Piros Ferkó, és tüntetően eltartotta kisujját a pohártól. Báró jó nevelést kapott, volt gyerekszobája, heccelték is érte eleget, de a börtön se tudta lekoptatni róla. Tőle kaptam először igazi virágcsokrot, boltból valót, ahogy illik, ha lányos házhoz megy vizitálni az ember. Meg is lepődtem, Z. soha nem vett nekem virágot, letört valahol egy kihajló orgonaágat és behajította a kerítésen hajnalban, munkába menet, *itt járt az udvarlód*, csapdosott meg velem nagyanyám, mint valami virgáccsal, hogy tele lett az ágyam a lehulló lila szirmokkal, *ideje felkelni, elkéssel az iskolából*.

Ha nem tervezték, akkor is összeverődtek esténként, nem bírtak otthon maradni a falak szorításában, a magány

nyomasztotta őket, vagy a bezártság emléke? Vágytak a tág terek adta *relatív szabadságra* – ez Z. és Mária közös definíciója volt, maguk sem tudták eldönteni, melyikük mondta ki előbb –, együtt lógtak a korzón, és együtt ácsorogtak zsebre vágott kézzel a Bérpalota sarkánál cikázó molnárfecskék alatt, a szájuk sarkára égő csikk füstjén át stírölve a lányokat. Igyekeztem megkedvelni őket, mert Z. ragaszkodott hozzájuk, bár ez nem pontos kifejezés a közöttük lévő viszonyra, az minden általam ismert kapcsolattól különbözött, barátságtól, szerelemtől, vérségi köteléktől.

Bármelyikük többet tudott Z.-ről, mint amennyit én valaha is megtudhatok róla, gondoltam, és ha szét is szóródtak – Ferkó bátyja és a Boda fiúk a letartóztatások előtt elhúztak Amerikába; Piros Ferkó Bergenbe (*ha tudnátok, hogy buknak rám a hosszú combú norvég nénik!*), Lajos Brémába, Pulya Dél-Afrikába ment ötvenhatban, Kőrösi Bandi a kórházból összelopkodott morfiumentől a túlvilágon landolt; Báró messze, a Pilisbe költözött, ahol nem jött szembe minden sarkon a múltja egy spicli vagy elfordított fejű ismerős képében –, mégis láthatatlan szálak kötötték össze őket, akár az algától mohos tengeralatti kábelek a kontinenseket, kívülállóok által érzékelhetetlen jelzések rezegtek át rajtuk, átlátszó kishalak, és most, annyi évtized után is megjelennek néha, hogy árnyalakjuk kettőnk közé álljon, szevasz *Koja*, susognak a széllel, morzézna az esőcseppek kopogásával az ablaküvegen, pedig rég elnyelték őket a temetők, csontjuk sivatagok sós homokjába süppedve porlik vagy a prérin hordja őket a szél, fjordok zöld tükre alatt lebegnek hamvaik, de én még most is féltékeny vagyok rájuk, mert azt az arcát ismerték Z.-nek, amelyik előttem örökre rejtve marad. A Hold másik oldalát.

Kondor Béla: A mű-tücsök felbocsátása, viragjuditgaleria.hu

Bár nem látom és hallom őket, megérezem, ha jönnek, Z. elnéz a kezében tartott újság fölött, ajka meg-megmozdul, mintha valakivel beszélne, és hiába szólok hozzá, nem éri el a hangom, másutt jár és másokkal társalkodik.

a szívemen keresztül

Akkor, tizenhat évesen, és utána is, évekig csupán a jelenséget éreztem, azt, hogy barátai elszakítják Z.-t tőlem. Ha együtt vannak, összezárnak, rendőrök tesznek így a tüntetéseken, én meg kívül kerülök a kordonon. Akár ott se lennék. Átbeszélnek, átnyúlnak rajtam, akár a horrorfilmek szereplői a láthatatlan szellemeken, kezet ráznak a bordáim között, és a szívemen keresztül egymás vállát lapogatják. Olyasmi van köztük, amiből én ki vagyok zárva örökre.

Emlékszel Kója, mikor a Gyűjtőben ...mikor a Csillagban..., a Margit körúton..., Nosztrán..., a bányában... Hé, fiúk, én is itt vagyok, kiabáltam volna legszívesebben a képükbe, mert mardosott a féltékenység, ámde uralkodtam magamon, és hallgatag statisztaként vettem részt a hajnalig tartó szeánszokba torkolló, *gyertek, megiszunk egy sört* kezdetű estéken.

(*A nénit is visszük?*, bökött felém Piros Ferkó, a Püspökkertnél vagy a gimnázium sarkánál. Akkor azt hittem, sajátos stílusa vagányságból fakad, pedig csupán gátlásos volt: a lányokról egyes szám harmadik személyben beszélt, mindannyian *nénik* voltunk, és ez alól B. Vica sem volt kivétel, a nagy szerelme, aki történetesen egy pökhendi rendőrrel járt, Ferkónak esélye sem volt vele szemben, *akkor vitetlek be, amikor akarlak, jobb lesz, ha nem állsz az utamba! Na hordd el innen a füstös pofádat...* Vica lesütötte a szemét és elfordult, de húsz év múlva megállított a

piacon, *nem tudsz valamit Ferkóról?*, kérdezte, és piros lett, mint a paprika. Elvált a rendőrtől, és szívesen elment volna Norvégiába Ferkó után, csakhogy elkésett, Ferkó már nős volt.)

Nyáron a Korona Kertbe jártunk. A csíkos ponyvával fedett kerthelyiség század eleji miliője – kékre mázolt deszkákkal burkolt, bádógmedencés kis szökőkúttal a tánchely közepén – kiemelte a félmondatokból, utalásokból kirajzolódó emlékek abszurdítását, karkai és rejtőjenői fordulatait.

éjjelinek használták

Méрт sírnál kicsi rózsabimbó, hogy letörlek én, énekelte a kopaszodó, mulatságosan csúcsos fejű dobos. (Az anyja az utcánk végén lakott, és szerelmespároknak adta ki egy-két órára földes padlójú udvari szobáját; búboskemence volt benne, sarokpad, a sublóton szentkép, emlékpohár csokolózó galambokkal, márkás porcelán levesestál, aranyszegéllyel, virágmintával. Mesélték, hogy egyszer egy párocska átfázott a kettőságy jéghideg dunyháitól, a dobos néhai nagyszüleinek nagyméretű, színezett fotográfiája alatt, és bár nagyon kellett volna, nem mertek kimenni az udvari budira – a háziak kint ültek a verandán –, ezért éjjelinek használták a szobadíszet. Állítólag sose derült ki, kik voltak a tettesek, az öregasszonynál nagy volt a forgalom.)

Meccekről, lányokról, suta kalandokról, disszidált sorstársak titkos utakon érkezett üzeneteiről és közös emlékeikről folyt a szó a Korona-kertben. Márió Saint-Exupérynél tartott, hogy amikor találat érte a gépét, azonnal felrobbant, vagy percekig tartott a vég bekövetkezte, az a zuhanás izgatta, amelyből nem volt visszatérés, motyogása amolyan háttérzajt adott, monoton zenei aláfestést, távoli zsolozsmaként hangzott, elnyomták a kollektív emléktárból felvillanó epizódok, és az időnként feltörő nevetés.

Szorongva hallgattam őket.

Nem értettem, hogy viccelődhetnek a velük történeteken, a kettős funkciójú csajkákon, amiket nemcsak evésre használtak, és naponta kisorsolták, kié legyen az az éjszaka megtelt pléhlábas, amit a reggelente beadott felmosó vödörbe ürítettek; az éjféli szívatásokon, mikor a *Cséplés!* vezényszóra a közös zárkába zsúfolt ötven rabnak ki kellett szórni szalmazsákja tartalmát, majd minél gyorsabban visszatömködni, mert ha lassúnak bizonyultak, jött az ismétlés; vagy ahogy a nyitott véccéajtóban álló smasszer gumibottal ösztökélte gyorsaságra a dolgát végző X. tábornokot, aki két nap múlva *viszontlátásra fiúk, odaát találkozunk* szavakkal búcsúzott, mert a hajnali kopácsolás után érte jöttek a smasszerek.

nem egy brancs

Ezekhez képest Báró és Pudingfejű Lajos bevonulása az egykori Hadik Laktanyába derűs esemény volt, repüléshez beöltözve, tömérdek cuccal, júniusi kánikulában hozták be kettőjüket, ők voltak az utolsók. Bent már együtt volt az egész társaság; a klasszikus forgatókönyv szerinti letartóztatások után – vöröskeresztes autó az éjszaka közepén, ballonkabátos nyomozók, *csupán néhány kérdés, holnap visszahozzuk a fiát, asszonyom* – egyenesen a fővárosba szállították őket a Maros-parti városkából. Nem egy brancsba tartoztak, nem is ismerték mind egymást, többen a mentőautónak álcázott rabszállítóban találkoztak először, a vád kiagyalóinak és megszerkesztőinek minden találékonyságukra szükségük volt az ügy felépítéséhez (egyébként egyetlen momentum sem veszett kárba, későbbi irodalmi munkásságukban újrahasznosították valamennyi ötletüket), hogy összekössék a párhuzamos szálakat: ki kinek az öccsével járt iskolába, ki kivel lakott együtt a kollégiumban, ki kicsoda húgának udvarolt, és így tovább, mígnem sikerült mindenkit kapcsolatba hozni egymással. (Persze, néhányan ezt is megúszták – bár Orwell nevét nem ismerték nálunk –, a Fordulat évének pünkösdjén lefogott két tucatszai fiatal között is akadtak még egyenlőbbek, ők néhány nap és néhány pofon után hazamehettek. A szabadságnak ára volt, akadt, aki később a párttitkárságig vitte közülük.)

Bárót és Lajuskát nem otthon tartóztatták le. Osztályidegenek voltak, ráadásul nyugatról hazajött levették, érettségi után sehova se vették fel őket, az MHSZ-ben azonban, a fiatalok megnyerésére alapított félkatonai szervezetben tárt karokkal fogadták a hozzájuk hasonlókat is, gondolom, hittek az átnevelésben. Lehetett célba löni, motorozni, lovagolni, síelni, persze ők a vitorlázó repülést választották; a repülés volt akkor a sikk, mindnyájan azért lelkesedtek, kivéve Z.-t, de az egy másik történet. Belépésük remek ötletnek látszott, később viszont súlyosbító körülmény lett: az ügyész szerint bomlasztás céljából *épültek be*, át akarták venni a szervezet vezetését, hogy onnan irányíthassák a tervezett szabotázs-cselekményeket és a munkás-paraszt hatalom megdöntését. Éppen kezdtek volna az első repülőgyakorlatokat, amikor utasítást kaptak, hogy teljes felszereléssel menjenek a portán várakozó autóhoz. *A maflái, azt hitték, másik táborba viszik őket!*

Kondor Béla: Az angyal megjelenik Lóthnak, egeszsegtukor.hu

Rengeteg holmijuk közt Báró csergését is magukkal cipelték, és a nyári kánikulában a nehéz gyapjúszőttes olyan hatást keltett, mint konflis a Szaharában. Ez az ócska takaró vissza-visszatért az életükbe, sőt az enyémbe is, később az lett Báróéknál a vendégpaplan. Sose fáztunk alatta, kopottan is melegített. Az első télen a nosztrai börtön dermesztően hideg cellájában ez mentette meg Z. kezét-lábát a fagyástól, Báró nagyvonalúan átengedte neki a takaró felét. Abba burkolóztak több évvel később, ötvenhárom novemberében is a fűtetlen vonaton, mert egyszerre eresztették el őket az oroszlányi bányából pár hónappal a büntetésük lejárta előtt. Saját öltözetük nem volt, az lerohadt róluk az első hónapokban, később a szabványcsikosat hordták, szabaduláskor vékony, vászon munkaruhát kaptak kölcsön, alá kellett írni a kötelezvényt, hogy visszaküldik. Sajnos, csak Pestig utaztak együtt, Báró ott maradt, és a cserge is vele, Z.-t majd megvette az Isten hidege hazáig, az ötvenes évek elején egész Magyarország fázott, az emberek éjfélkor kezdték a sorban állást a hajnalban nyitó Tüzép-telepek előtt, miért pont a vonatokat fűtötték volna?

újabb korsó sörök

A fehérkötényes pincér újabb korsó söröket hozott, és a dobos új nótába kezdett. *A kék tengeren hajónk még pihen, de holnapra újra messze jár,* énekelte a divatos szovjet slágert, a párok összesimulva ringatóztak a szökőkút körül, és Piros Ferkó – szemfüles volt, mindent észrevett – rászólt Z.-re, *kérd már fel a nénit, Kója, nem látod, hogy un minket és táncolni akar veled?*

Z. bőrének Maros-víz- és napszaga volt – délután a folyóparton strandoltunk –, és olyan szorosan ölelt magához, hogy éreztem a szívdobogását, közben azonban messze járt, mint a szovjet dal hajója, és arról dűnnyögött a fülembe, hogy milyen mulatságosan nézett ki a sóbálvánnyá dermedt Báró és Lajcsika a repülő szerelésben.

Szép nyári este volt, andalgásra, szerelemre és csókolózásra való, a század eleji vastraverzekre kifeszített ponyva mellett mennyei lampionként tündöklött a hold, a kis szökőkút vize halkan surrogva spriccellt a bádognedencében fickándozó aranyhalakra, hajnalig táncoltam volna, de a zenészek abbahagyták a játékot, és leültek vacsorázni, mi pedig visszamentünk a többiekhez.

Azon az estén legtöbbször Márianosztra került szóba. Büntetésük alatt többször szétszóródtak, összekeverültek, voltak helyek, ahol mindannyian megfordultak, ha nem is egyszerre és nem is egy zárkában. A hírhedt intézményt, ahol vallatták őket, a Margit körutat, a hajnali akasztások egyik színhelyét és Márianosztrát azonban mindannyian megjárták. *De szép is volt ez a város, a szívünk újra magányos,* ismételte a visszatérő zenekar a szovjet számot – szűk volt a repertoárjuk vagy ez volt a kedvencük? –, és Ferkó felrikoltott, *a latrinák, Kója, emlékszel?* Z. helyett Pulya szólalt meg fintorogva, *pfúj, hogy milyen bűdösek voltak!*, mire Báró hátra vágta, *mit finnyáskodsz, te meg hugyos csajkából ettél!*, mert a sorsolásnál Pulyának nemigen volt szerencséje. Z. megvárta, hogy befejezzék, azután szólalt meg, emlékszem, azt mondta, míg él, nem felejtí el a smasszer elképedését, amikor meghallotta az Ave Máriát.

vigyázzon, mit beszél

Záróra volt, nem folytatták tovább, ez a sztori is évek alatt állt össze bennem, mint odüsszeiájuk többi részlete, Z. nem volt közlékeny, amit a börtönéveiről tudok, azt úgy kellett szavanként kihúzni belőle. Csak mostanában, annyi évvel a történetek után esik meg néha, hogy váratlanul belevág valahol a közepébe, és elmondja, hogyan került az a szinte teljesen elhalványult sebhely a szegycsontja alá egy bányaomláskor, amikor a stomp-fák úgy törtek szét, akár a gyufaszálak; hogyan figyelmeztette őt, az újoncot a nagy történelmi nevet viselő herceg: vigyázzon, mit beszél, téglá van a zárkájukban; vagy hogy a szegedi egyetem neves jogászprofesszorával együtt oltotta a meszet Dudujkán, ahol háromezer rab – csupa politikai elítélt – építette a miskolci egyetemvárost. (Ez a tény általában kimarad az annalesekből és humorosnak szánt diákírásokból, Z. és Báró viszont mindig szóba hozza, valahányszor összejövünk. *Dudujka szláv szó. Azt jelenti: anyamell. Szerintem inkább apaf...*, idézik Máriót a sokadik pohár után, aki egy miccenésre melléjük ül harmadiknak, *megtenné epítáfiumnak is,* mondja, *de hát ezt mégse vésethetitek a sírkövemre,* ám mire válaszolhatnának, beleolvad a sarokban ólálkodó sötétségbe.)

Kondor Béla: Pokolbeli kocsmá, rezkarcfitness.blogspot.com

A műszaki irányítást külsős szakik végezték, és a tapasztalt, öreg művezető azért állította párba őket, mert a középkorú jogtudós teljességgel alkalmatlannak látszott a fizikai munkára, idétlenül csetlett-botlott a táncteremnyi meszes gödör körül, félő volt, hogy beleesik, Z. viszont erős volt, akár egy fiatal bika, és azonnal felfogta a technológia lényegét, kavarni kell a fortyogó meszet, hogy a fejlődő hőtől meg ne égjen az alja, és vigyázni, nehogy rájuk fröccsenjen, a professzorra a veszélytelenebb lapátolás jutott. Egész nyáron együtt maradtak, és a mészsoltás mellett Z. jogfilozófiai előadásokat hallgatott az anyamellre (avagy valami egészen másra) emlékeztető domb alatt.

Az a Korona-kertben félbeszakadt latrinás história is mostanra kerekedett ki egészen. Azután történt, hogy átvészelték a rettenetes nosztrai telet – a rabok ujjai lefagytak a hidegtől, lábuk felpuffadt az éhségödémától –, és túl voltak a másodfokon. Enyhült az idő meg az ítélet is, korán jött a tavasz, és a hűtlenséget összeesküvésre, a hét év fegyházat öt év börtönre csökkentették, így lejjebb kerültek a hűtlenségi osztályról egy-két emelettel, elviselhetőbb körülmények közé, kéthavonta kaphattak csomagot, és negyedévente volt beszélő, ahová Z. szülei nem tudtak eljönni. Letartóztatásakor az apját kitették az állásából, alkalmi munkákból éltek, nem telt vonatjegyre, még jó, hogy a pakkot össze tudták rakni. Szappan, vécépapír, cigaretta, meg fél kiló szalonna volt benne, utóbbit Báróval egy ültő helyükben megették magában, mert az aznapi kenyéradag már reggelire elfogyott.

A latrinapucolást önként vállalták Ferkóval, mert munka után fürdés, tiszta ruha és dupla koszt járt, de ami a legjobb volt, egész nap kint lehetek a szabadban. Rigófüty, fecskecsivitelés, a szél virágillatot hozott a völgyből, elfújta az emésztők penetráns szagát, és fejük fölött eleven sátorként feszült az ég.

tülekedő patkányok

Csigákkal húzták fel a hegyoldalba sülyesztett hatalmas cementaknákból a rabok százai által termelt ürüléket, és öntötték a széles, favágó csúszdához hasonló vályúba, hogy lefolyjon a börtöngazdaság zöldségültetvényeire, ahol Ferkó a vállán átfektetett rúd végeire akasztott vödörben cipelte és öntözte szét az ágyásokra, mint a japán földművesek a vizet. *Képzeld el Ferkót, ahogy botladozik a lejtőn a lötyögő edényekkel, és torkaszakadtából énekel. Schubert Ave Máriaja volt a kedvence, meg egy hosszú kántorsírató az irgalmas Jézus szent vére harmatáról. A smasszer – falusi parasztgyerek – majd megszakadt a röhögéstől, maga mindig szent énekeket danol?, kérdezte. Nem én, csak ha szart hordok, válaszolta Ferkó, aztán fújta tovább.* Amikor kiürült az akna, meggyújtott újságpapírcsövákat engedtek le a vödörrel, van-e elég oxigén a mélyén. Volt, a fidibuszok továbblángoltak odalent, és megvilágították a tülekedő patkányokat.

Z. ereszkedett le a kötélén elintézni a maradék latyakot, a többiek nem mertek, ő azonban nem félt sem a mélységtől, sem a magasságtól, egyetemistaként a kollégium negyedik emeleti mellvédjén tartott bemutatót kézenállásból a bámuló golyák és medikák elkápráztatására. *Ez semmi, mondta a saját produkciójára, a Boda fiúk fent az ótemplom torony-körüljáróján csinálták.*

Az akna fenekén a patkányok visítva, egymást lökdösve, harapdálva menekültek, próbáltak bejutni a vödörkbe, *megdöbbentő volt, pont úgy viselkedtek, mint az emberek.*

Sok évnek kellett eltelnie, amíg rájöttem, hogy a köztük lévő láthatatlan kötelék egyfajta vérszerződés volt, hasonló a hétvezérékéhez, olyan kötés, amit *csak a halál old el*, vagy még az se. És nem elhatározáson múlt, spontán jött létre, amikor összetörve és kiszolgáltatva, megalázottan és önmagukból kiforgatva egymás hegyén-hátán nyúltak el a zárka cementpadlóján, és felváltva mondták, ami éppen eszükbe jutott, egy honvédszázados – egyikük sem ismerte, bár az ő ügyükben tartóztatták le – a *Via Malát* mesélte el, Piros Ferkó a tizenhárom aradi vértanú életrajzát, Báró a nyugatra vitt leventék kálváriáját, Kőrösi Bandi egy olasz vígopera librettóját, Lajcsika a *Szondi két apródját*, Pulya Kittenberger vadászkalandjait, Z. a két napja letett élettan szigorlat anyagát, Mórió a műrepülés figuráit és alakzatait adta elő, de a lényeg az emberi hang volt, az világított egyedül a sötétben.

iszonyú áradás

Mindezt tulajdonképpen Z. balesetkor kezdtem felfogni, a hetvenes árvíz alatt. Iszonyú áradás volt, a valahai legmagasabb vízállással, a Maros előntötte az ártereket, buzárok törtek föl a gátak innenső oldalán, és mikor az a tömérdek víz a töltés koronája fölé domborodott, ahogy a feszített tükrű uszodákban, kiürítették a várost, elvitték a nőket, gyerekeket és öregeket a szomszéd településre. Mi a Pilisben találtunk menedéket, Bárónál. Az ötvenes években Pestről kitelepített, végleg ott rekedt szülei nyaralójában lakott családotul, és bár szűken voltak, befogadtak a három gyerekkel, míg Z. otthon cipelte a homokzsákokat. A második hét végén elengedték, hogy meglátogasson minket, de nem érkezett meg, pedig egész nap készültem a fogadására, haját mostam és felvettem a napraforgós ruhámat, az egyetlen, amelyik elérte az ingerküszöbét, valahányszor meglátott benne, mindig megkérdezte, *új ruhád van?*

Vasárnap alkonyatkor jött a hír, hogy út közben baleset érte, és Báró kölcsön kocsival vitt be hozzá a pesti kórházba.

Este tíz körül járt az idő, a gyengén világított folyosó üres volt, csupán a századelőről itt felejtett vasvázás karosszékek egyikében ült egy félmeztelen beteg, csíkos kórházi pizsamanadrágban. Felhúzott térdét szorosan átfogta ép bal karjával, begipszelt jobbját a karfán, melle-válla tele kék foltokkal, horzsolásokkal. Bal szeme teljesen eltűnt a fél arcát felismerhetetlenné tevő zöldben és lilában játszó hatalmas púp alatt, amitől úgy állt a szája, mint a szélütötteké, és a másik szeme is alig látszott összevarrt szemhéja alatt. *Szegény pasi, ugyan mi történhetett veled?*, sajnálkoztam magamban, és mentem tovább, a százhuszonhetes szobát keresve, azt adták meg a portán, csak Báró nyers rikkancshangja állított meg, *hé, hova mész? Nem ismered meg a férjedet? Pedig most egész jól néz ki, nem igaz, Kója?*

Pszé, te ökö, ne olyan hangosan, szólalt meg a székben gubbasztó sebesült, és nehézkesen felénk fordítva fejét motyogni kezdett valami öreg cigányról, aki a túloldali kocsmába igyekezve nekiszaladt a motorjának Pomázon, és néhány karcolással megúsza a mázlista, ő viszont akkorát repült, hogy Márió irigyelheti, *volt ám benne dugóhúzó meg looping*, húzta félre a száját Z.

Kondor Béla: Erzsi, viragjuditgaleria.hu

Nagyon rossz bőrben volt, alig tudott beszélni, és nekem összeszorult a torkom a félelemtől, azt hittem, meg fog halni (*koponyaalapi törés és súlyos agyrázkódás*, fordította le másnap apám telefonon a kórlapról ellesett latin diagnózis jelentését, és azzal vigasztalt, hogy *amilyen kemény feje van, talán kibírja*). Haragudtam Báróra és magamra, mert ő ráismert a félholt Z.-re is, mert úgy idétlenkedtek, mint két kamasz. Idővel jöttem rá, hogy ez volt a túlélő technikájuk. Ez segítette át őket a vallatásokon, éhezésen, megaláztatásokon, félelmeken, és később is, az egész elcseszett életükön. Mert mindegyikük élete félresiklott valahol, hiába volt amnesztia, rehabilitálás, semmisségi eljárás és kárpótlás, az elveszett éveket és az esélyeket, *mi minden lehettünk volna!* nem adta vissza senki, és a bélyeg is

rajtuk maradt.

De nem csupán rajtuk.

Ki annak az Iksznének a férje?, ráncolta gyanakodva homlokát az illetékes főelvtárs a nagy házban, amikor elé tették a kitüntetéséről szóló felterjesztést, és pusztán azért kaptam meg a miniszteri dicséretet, mert az igazgatóm visszakérdezett, *akkor most neki adjuk azt a kitüntetést, vagy a férjének?* Rendes ember volt az igazgatóm, eredetileg kántortanító és tartalékos főhadnagy, hazahozta a Don-kanyarból valamennyi katonáját, és a tanárai mellett is kiállt.

láthatatlan fal

Nem volt feltűnő, és ha nem mentünk volna néha neki, akkor észre se vesszük, hogy láthatatlan falat húztak körénk. Eddig és ne tovább, szólt a néma tiltás, és bizony, púp nőtt a homlokunkon, ha mégis próbálkoztunk; kijelölték helyünket a periférián.

Az sem járt sokkal jobban, aki elment.

A Boda fiúkat beteggé és búskomorrá tette a honvágy, és az önvád is mardosta őket, Boda tanító néni, az anyjuk három évet ült bűnpártolásért, mert nem árulta el, hol rejtőznek a fiai. Nem hittek a büntetlenséget ígérő szirénhangoknak sem, látogatóba se mertek hazajönni. Piros Sándor ide-oda tekergett a világban, végül elnyelte az Idegenlégió. Pudingfejű jól kereső fogorvos lett Brémában, és akkora Mercedesen jött haza a ötvenedik érettségi találkozájára, hogy nem fért el a bejárónkon, de úgy tette meg az ezeröttszáz kilométert idáig, hogy otthoni szendvicset evett útközben, és áruházi parkolóban szunyált pár órát, nem akart hotelre költeni. *Most vettünk egy jachtot*, magyarázta, és megkért, hadd alhasson nálunk a lépcső alatti zugban a törött rugójú özikés sezlonon. Rövid volt neki, lelógott róla a lába.

dúlt az apartheid

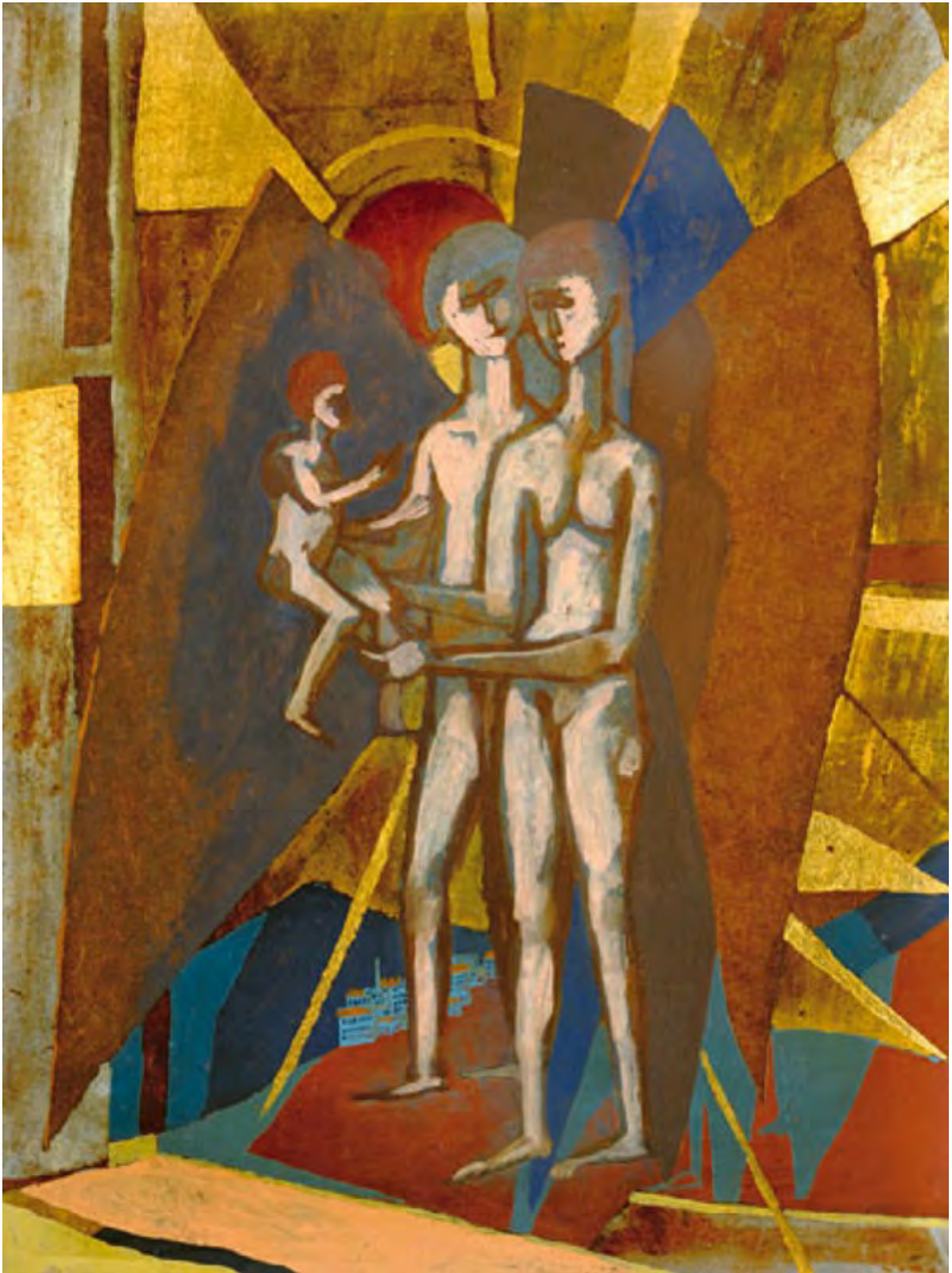
Pulya betegen települt haza Dél-Afrikából a hetvenes években, sok hercehurca árán, egy árva fillér nélkül. Félretett pénze elment kórházra és útiköltségre, a fekete lányoknak pedig a közelébe se került, javában dúlt az apartheid, gyémántok sem heverték a kavicsok között, főleg nem a vasútállomáson, ahol jegykiadóként dolgozott. Itthon portás lett, aztán éjjeliőr. Később rokkantnyugdíjból tengődött, élesre fent konyhakést hurcolt a táskájában, és buggyant aggyal fenyegette a járókelőket.

Piros Ferkó egyszer járt itthon látogatóban, sárga volt, mint egy kínai, maffiózó napszemüveget viselt a szobában is, és folyton hátranézett, nem settenkedik-e mögé valaki. Tepsis krumplit sütöttem neki a húshoz, és volt jégbehűtött sárgadinnye, mert bár Z. máig nem tudta megjegyezni, hogy cukor nélkül iszom a kávé és nem szeretem a zserbót, álmából fölverve is el tudta sorolni barátai kedvenc ételeit, annyiszor mondták fel korgó gyomorral a Csillagban és Nosztrán. Ferkó meg se kóstolta az ünnepi menüt, a fél gyomrát kivették, tömzsi, lappföldi felesége – aj, hol vagyok ti, hosszú combú norvég lányok! – viszont kettejük helyett evett. *Jövőre megint meglátogatlak, Koja, és olyan étvágyam lesz, mint egy farkasnak*, ígérte, csak hogy a következő nyáron fekete keretes partecédula érkezett helyette.

szünetben megszöktünk

Z.- t másfél hónappal a szabadulása után, ötvenhárom december huszonegyedikén ismertem meg. Azért emlékszem pontosan a dátumra, mert Sztálin születésnapja volt, délután ünnepséget tartottak a gimnáziumban, azután áttereltek minket a Vörös Csillag moziba megnézni az életéről szóló kétrészes filmpozszt. Nem vártuk meg a *konyec filmát*, szünetben megszöktünk a barátnőmmel, és tettünk néhány tiszteletkört a kihalt főtéren, hátha éppen arra lovagol a herceg a paripán. Helyette Z. jött szembe velünk az Istók patika meg az Édességbolt közti átjárón, és megszólított minket. Szegről-végről rokona volt a barátnőmnek, és ráismert, bár kislányként látta utoljára, azért állított meg minket.

Alkonyodott, vastag barnásszürke felhőréteg takarta az eget, *érezitek a hószagot?*, slukkolt nagyot a téli levegőből, és abban a pillanatban megindult a havazás. A hópelyhek lassan belepték a háztetőket, a macskaköveket, Z. kalapjának karimáját, és megültek a szempillámon, a szám szélén, mielőtt elolvadtak. Tizenöt éves voltam, Z. huszonhat, és ahogy megláttam, beleszerettem.

Kondor Béla: Jelenés, viragjuditgaleria.hu

Akkoriban szállingóztak haza a többiek is. Kettesével, hármásával helyezték őket feltételes szabadlábra fél évvel büntetésük lejárta előtt. Sztálin tavasszal halt meg, utána érezhetően enyhült a nyomás, bár a kommunizmus malmái – akárcsak Istenéi – lassan őrltek, épp kilenc hónapnak kellett eltelnie a zárkaajtók kinyílásáig. (Máig nem tudni, megfojtották-e belső emberei a generalisszimuszt, vagy megmérgezték, esetleg későn hívtak hozzá orvost, anyám és nagyanyám szerint az ördög vitte vissza oda, ahonnan az emberiség nyakára hozta.)

Amikor lecsukták Z.-t és társait, másod-harmadéves egyetemisták voltak, kivéve Piros Ferkót, a gimnazistát, őt azonban a bátyja helyett vitték el, mert Piros Sándor kiugrott az ablakon, és törött lábbal menekült a kertek alatt, a

kutyák meg se pisszentek tőle, holott máskor egy kóbor macskától is hisztérikus ugatásba kezdtek – no meg Mórió lógott ki a sorból: idősebb volt náluk, diplomás gépészmérnök; a háború utolsó éveiben a győri vagongyárban dolgozott, ahol vadászgépeket gyártottak, és helyben, az üzem repülőterén próbálták ki a Sólymokat és Messerschmidteket. Mórió az egyetemen habarodott bele a repülésbe, aerodinamikai szemináriumokra járt, Győrben a berepülő pilótákkal haverkodott, akik néha elvitték egy felszállásra. Az oroszok elől nyugatra menekült a gyárral, de nem ezért került az ügyetlen öltésekkel összefércelt hűtlenségi perbe, hanem Piros Ferkó bátyja révén, ahogy a többiek is: ő volt a bizonyos hiányzó, azaz a megtalált láncszem, általa lehetett hozzákapcsolni a Z.-ék köré kreált ügyet a nagyobb és súlyosabb perhez, amellyel – és sok más hasonlóval – az új hatalom erősítgette magát, és tartotta rettegésben alattvalóit.

igazi fenegyerek

Piros Sándor ejtőernyős levente volt a háború alatt, őt is nyugatra vitték, és ő barátkozott a Boda fiúkkal, a repülősökkel, akik a nagyobb ügyben szerepeltek volna, csak hogy mindhárman kicsúsztak a fogdmegek kezéből. A Bodák egyetemista húguknál lapultak néhány hétig Debrecenben, azután Szlovákián át szöktek el és meg sem álltak Amerikáig, Piros Sándor pedig törött lábbal jutott el Deszsig, ott rejtegette szeretője, a szép és tüzes szerb menyecske az anyjánál, és segítette át Jugóba. Piros Sándor igazi fenegyerek volt, és a szerencse fia, a szerb kocsmáros korábban megkéselte a felesége miatt, de rövid pengéjű kisbicska akadt a keze ügyébe, és a vastag télikabát felfogta a szúrásokat, nem tudta mélyen megsebezni. Ám azért vér áztatta át a vatelint, és valamilyen nyakatekert okoskodás alapján ez a ruhadarab bizonyítékul szolgált később a tárgyaláson, ám hogy mit bizonyított, az nem derült ki soha.

Hogy nem tudták elcsípni, napokig verték, vallatták az apját meg az anyját, Ferkót pedig vitték a többiekkel. A szülőket egy hét múlva elengedték, Ferkó azonban éppúgy megkapta a maga öt esztendejét a többiekkel, akiknek a neve így-úgy, iskolatársként, rokonként, barátként, vagy együtt-voltak-bejárók alapon felmerült. Piros Juci udvarlói is belekerültek a kalapba. A colos Köbi például, rá aztán végképp nem tudtak ráhúzni semmit, könyvelő volt az istenadta, senkit nem ismert a csapatból, ennek dacára ráverték három évet.

Úgy tűnt, Mórió is Juci miatt jár Pirosékhoz, de nem nagyon erőltette az udvarlást, meg sem próbálta kiütni a nyeregből Köbit. Beérte azzal, hogy náluk lehetett, megült a sarokban, iszogatta az öreg Piros cukrozott borát, *pocsék vinkó volt*, és Ferkó kiszúrta, hogy nem a nővére kedvéért jár hozzájuk. *Tudod, Kója*, árulta el bizalmasan Z.-nek évekké később Oroszlányban, *én már otthon tudtam, hogy van vele valami bibi, olyan ábrándos szemekkel bámulta a bátyámat, mint Rómeó a Juliskát, meg kellett tőle döglenni.*

a Mancsi

Az a bibi Mórióval sokáig nem derült ki – hol volt még akkor a *Pride Day!* –, végül a bányában pattant ki. Ott, ha örök vigyázták is őket, a barakkok területén teljesen szabadon mozogtak. Egy napon Mórió fogta a cókókját, és átköltözött a szomszéd hálóterembe, a *bokorugrók* közé, akik disszidálási kísérletért kaptak három-négy évet. Vegyes társaság volt, zömmel pesti stricik, dörzsölt vagányok. Közülük kereste egyszer valaki a *Mancit*. Z.-nek nem esett le a tantusz, és a többiek se mind jöttek rá az igazságra. Piros Ferkó azonnal kapcsolt. Dühös kis japán kakasként ugrott neki a fejfel magasabb, kendermagosra tetovált fickónak, és akkora frászt kent le neki, hogy odavágódott a falhoz. *Ezt ne merd mondani többet!*, kiáltotta utána, mert a többiek szétválasztották őket, és kitzsigálták a hivatlan vendéget. Ezután – legalábbis előttük – senki se nevezte Móriót Mancinak. Ők se beszéltek a dologról, *magánügy*, zárták le a maguk részéről, Mórió pedig egyedül cipelte tovább a terhét, nem óhajtott velük megosztani.

Kondor Béla: Dante és Vergilius, nol.hu

Hazatérésük után néhány hétig tengtek-lengtek, azután munkába álltak, szakképzettség híján és a politikai elítéltek billogjával homlokukon rakodók lettek, segéd munkások, sódert lapátoltak, maltert talicskáztak, traktorokat és boronákat mázoltak az üzemi festőműhelyben, fizikai munkával építették a szocializmust. Idővel mind előléptek. Z. megtanult cserépkályhákat rakni, saras vödöröket cipelt, csempéket, samott téglákat csiszolt, kandallókat épített főorvossá lett hajdani medikustársai luxuslakásában; Báró zöldséges lett Pomázon, Pudingfejű asszisztens egy fogtechnikusnál, Pulya raktáros, Kőrösi Bandit beprotezsálta az apja a kórházba beteghordónak, ez lett volna az első fok az áhított orvosi diploma felé visszavezető lépcsősoron, még nem tudták, hogy ez az út a semmibe visz.

Egyiküknek sem sikerült be- vagy visszakerülni az egyetemre. Z. háromszor is nekirugaszkodott, próbálkozott más karon is, de mindig elutasították.

egymást módszerolták be

Márió kivétel volt a diplomájával, mérnöki állás várta az itteni gépgyárban, ezt elintézte a nagyember rokon; a dupla nullás ügyből nem tudta kiemelni – az ő helyzete is ingatag volt, a fordulat éve után sorra buktak le az élkáderek, az éberség akkora méreteket öltött, hogy saját magukat is lehallgatták Rákosi emberei, és egymást mószerolták be, hogy a saját bőrüket mentse, mert mindenki gyanús volt, aki élt –, de Sztálin halála után a helyzet változott; az állásügy különben is más, mint a hűtlenségi per, elég volt egy elvtársi telefon, a miniszter titkára is le tudta bonyolítani, és Márió évtizedekig vegetálhatott a kisvárosi gépgyárban, mindig ugyanazoknak a gépeknek és alkatrészeknek a gyártását felügyelve, mind jobban elvadulva, egyre lepusztultabb környezetben, amíg azonban munkába járt, valamennyire tartotta magát: reggelre kijózanodott, megborotválkozott és tiszta inget húzott, sőt, nyakkendőt kötött. Akkor omlott össze, amikor nyugdíjba ment, széttört a keret, ami addig összetartotta, és a gyorsuló idő tehetetlen bábként sodorta a vég felé. Márió a lelke mélyén hitt a kálvini predestinációban, *az én sorsom előre meg van írva, Koja*, és hagyta sodortatni magát, csak hogy ennyivel nem úszta meg, újra és újra meg kellett küzdenie démonaival.

Z.-n sokáig nem hagytak nyomot az évek, külsőleg alig változott, Ahogy kicsit dülöngélő járásával hazafelé jött a Vizes utca fagyókerektől feltört járdáján, a villanyfényben olyannak láttam, mint mikor először hazakísért. Tíz, húsz, harminc éven át ugyanaz a jóvágású, hallgatag férfi maradt, akit még mindig észrevesznek a nők, legfeljebb új szokásokat vett fel. Biciklivel kóborolt a városban, bejárta a régi helyeket, ahol gyerekkorában a szüleivel lakott, és megkereste azt az olcsó udvari bérlakást, amelyben Seres néni, a bába világra segítette. Kemény tél volt, a szél befújta a havat az ajtó alatt. (Apja egy szál ruhában szökött át az éppen meghúzott trianoni határon Szerbiából, megtetszett neki a város, hát itt maradt, elvette a bírósági altiszt hét lánya közül a legszebbet, és a semmiből egzisztenciát teremtett, ám mindez kártyavárként dőlt össze Z. letartóztatásakor).

Z. a múltat térképezte fel kóborlásain, közben útba ejtette Máriót – aki már ki se mozdult az anyjától örökölt házból, vagy ha mégis kitámolygott néha az utcára, azt hitték róla, hajléktalan –, majd meglátogatta szüleit és elhalt rokonait a közeli temetőben, *nincs sok különbség köztük, még a halottak is elevenebbek nála*, mondta Márióról, ha csavargásaiból hazatért.

a bőrkabátosok

A temetőben lesöpörte a sírokról az avart, kihúzgálta a gyomokat, Máriónál pedig megpróbált kitakarítani, azaz rendet vágni az összevissza dobált ruhák, koszos ágyneműk, szétszórt könyvek, lemezek, mocskos edények, penészszakállt eresztő kenyérdarabok, kiürült boros és pálinkás flakók halmazában; mesterembereket kerített, hogy megjavítsák a csöpögő csapot, az elromlott zárat, tönkrement olajkályhát, a ledőlt kéményt, az ajtó betört üvegét, és hallgatta Márió monoton beszámolóit arról, hogy minden éjjel megáll az autó a ház előtt, és minden éjjel eljönnek érte a bőrkabátosok. *De van egy módszerem, Koja, amivel átverem őket: halottnak tettetem magam, egyszerűen nem veszek levegőt, amíg megpróbálnak kirángatni az ágyból. Két percig is kibírom lélegzés nélkül. Annyi elég nekik, rájönnek, hogy hulla vagyok, ledobnak a földre, belémrúgnak egyet-kettőt, és békén hagynak. Felforgatják a házat, keresik az adó-vevőt, Na, azt ugyan kereshetik. Itt van bent a fejemben, nézd, és rángatózó ujjával megkopogtatja homlokát.*

Máskor az álmait meséli, hogy repül, mint gyerekkorában, *teleszívom ezt a rossz tudómet levegővel, Kója, elrúgom magam a földtől és csinálom a figurákat. Valamilyik nap, ha majd jobban érzem magam, elmegyek hozzátok, és kölcsön kérem az Álmoskönyvet a feleségedtől, neki biztos megvan, tudom, hogy szereti Krúdyt. Meg akarom fejteni az álmaimat.*

Állok az észak-dél tájolású, hosszú padlásszobában, a Medárd-napi monszun és a rám szakadó múlt szélrohamaiban, körülöttem zászlók csattognak, a lepedők, és a zenélődoboz még mindig nem adja fel, újra és újra nekirugaszkozik lassuló ütemben, akadozva, már azt hiszem, vége, de nem, bírja szuflával, ahogy Márió is bírta még évekig.

az emlékezés

Az árnyakat, akik körülvesznek, elfújja a szél, szétszélednek, vissza, ahonnan jöttek, Afrikába, Amerikába, a Bermudákra vagy a Spitzbergákra, csak Márió nem akar eltűnni, makacsul unszol, hogy folytassam az emlékezést a szélfúvásban, és felidézsem utolsó monológját, amit Z.-nek adott elő nem sokkal a vég előtt, *Kója, te tudod, hogy az élet olyan, mint a repülés?, bukás és fordulás, pörgés és looping, emelkedés és merülés, és csúszás, bármit csinálhatsz, a vége zuhanás, hallom nazális hangját a nedves lepedők között, amelyekre rávetül a kép: Márió tántorog fent a rozoga házgerincen.*

Kitárt karral egyensúlyozott, nem tudni, hogy mászott fel, hiszen a járás is nehezebbre esett, az ereszhez támasztott létrának vagy három foka hiányzott, a tetősík meredek volt és csúszós az ázott mohától. Z. éppen útban volt hozzá, és a sarokról észrevette. Futni kezdett *gyere le, Márió, gyere szépen, kiabálta, itt az Álmoskönyv, hozom, benne vannak az álmaid,* de Márió nemet intett, *késő, Kója, ma felszállok, fűtyülök a babonákra, vénasszonyoknak valók, mondta, ma felszél van, pont jó a repüléshez! Ma megcsinálom a nagy kunsztot, a függőleges nyolcast! Nem jössz velem?*

Z. későn ér be az udvarra, Márió éppen elrugaszkozik a tetőről, *most megcsinálom, Kója, ide nézz!*, a vadszőlővel befuttatott roskatag kerítés mögött Glenn Miller zenekara játszik.

...Márió elrugaszkozik és felszáll, egyenesen a közeli templomtorony fölé, a hátára fordul, lebeg, forog a tengelye körül, bukfenc fölfelé, majd hátra, *megvan, Kója, a függőleges nyolcas!*, kiáltja diadalmasan, aztán elhúz délre, nyurga figurája egyre kisebb, belefúródik az ég végtelen kékjébe.

A széttárt karú bábu a piros festéktócsában, amit körülállnak a szomszéd házakból kitóduló emberek a gazos udvar közepén valaki más, nem Márió. Mozdulatlanul hever a földön, csak az ujjai rángatóznak a ziháló szinkópás ütemre, míg el nem csuklik a zenélődoboz hangja.